

14 decembrie 2021 N. 04-3/14-3124

Domnului Sergiu LITVINENCO
Ministru al Justiției

mun. Chișinău, str. 31 August 1989, nr. 82, MD-2012
email: secretariat@justice.gov.md

Domnului Anatolie FALCA
Director al Administrației Naționale a Penitenciarelor
mun. Chișinău, str. Nicolae Titulescu, nr. 35, MD-2032
email: anp@anp.gov.md

AVIZ

formulat în temeiul articolului 24 (alin. 1) din Legea Republicii Moldova cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), nr. 52 din 03.04.2014

Aspecte introductive

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului își desfășoară activitatea în temeiul tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, Principiile de la Paris¹, art.59¹ al Constituției Republicii Moldova și Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman), nr. 52 din 3 aprilie 2014² și își exercită atribuțiile pentru asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

Monitorizarea respectării drepturilor copiilor aflați în instituții penitenciare a fost mereu una din prioritățile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. În acest sens, pe parcursul anilor fiind elaborate mai multe rapoarte tematice și anume:

- ”Respectarea dreptului la învățătură a deținuților/condamnaților minori din instituțiile penitenciare”³;
- „Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei”⁴;

¹ Adoptate prin Rezoluția Adunării Generale a ONU, nr.48/134 din 20.12.1993.

² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=22211&lang=ro

³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_tematic_educatia_in_penitenciarele_pentru_minori-1.pdf

⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Respect_drept_copil_detentie_14.09.2020-.pdf

- ”Respectarea drepturilor copiilor cu vârsta 0-3 ani care se află împreună cu mamele lor ce-și execută pedeapsa în instituțiile penitenciare”⁵.

Evaluarea situației copiilor aflați în detenție a avut loc și urmare a vizitelor preventive efectuate în cadrul instituțiilor penitenciare:

- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr.10 Goian, din data de 03 februarie 2017⁶;
- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr.13 Chișinău, din data de 20 mai 2017⁷;
- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr.11 Bălți, din data de 31 octombrie 2017⁸;
- Raport privind vizita de monitorizare a respectării garanțiilor de bază a deținuților pe durata epidemiei COVID-19 efectuată la penitenciarul nr.11 Bălți, în data de 07 iulie 2020⁹;
- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr.10 Goian, din data de 17-18 mai 2021¹⁰;
- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr. 13 Chișinău, din data de 17 iunie 2021¹¹;
- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr. 7 Rusca, din data de 18 iunie 2021¹²;
- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr. 11 Bălți, din data de 8 iulie 2021¹³;
- Raport special privind respectarea drepturilor copiilor în sistemul penitenciar din Republica Moldova, elaborate de Consiliul pentru Prevenirea Torturii, din data de 29 noiembrie 2021¹⁴;

Plenitudinea rapoartelor elaborate și a vizitelor de monitorizare, precum și concluziile formulate impun adoptare unor decizii prioritare și decisive în scopul asigurării respectării drepturilor și libertăților minorilor aflați în custodia statului și prevenirii producerii unor daune considerabile și iremediabile asupra integrității fizice și psihice a minorilor.

⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/02/RAPORT-COPIIREDACTAT.pdf>

⁶ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/07/Raport-privind-vizita-preventiv%C4%83-de-monitorizare-efectuat%C4%83-%C3%AEn-Penitenciarul-nr.-10-Goian-pe-data-de-3-februarie-2017.pdf>

⁷ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/07/RAPORT-privind-vizita-preventiv%C4%83-efectuat%C4%83-la-Penitenciarul-nr.13-mun.-Chi%C8%99in%C4%83u-din-20-mai-2017.pdf>

⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/02/raport_enpt_p11_balti_31.10.2017.pdf

⁹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/08-1-45-din-06.08.2020-P-11.pdf>

¹⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/06/Raport-vizita-P-10-1.pdf>

¹¹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/07/Raport-P-13-.pdf>

¹² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/07/Raport-vizita-P-7-Rusca-1.pdf>

¹³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/07/Raport-de-vizit%C4%83-P-11..pdf>

¹⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/CpPT_Raport-minori-in-penitenciare_2021.pdf

A. Observații generale

Urmare a analizei situației minorilor în penitenciare, Ombudsmanul Copilului a prezentat public¹⁵, în anul 2021, „Monitorizarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului privind respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare”¹⁶ și „Monitorizarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului privind respectarea dreptului la educație al deținuților minori din instituțiile penitenciare”¹⁷ concluzionat că unele recomandări înaintate anterior cu privire la condițiile de detenție, procesul de instruire, asigurarea dreptului la educație, la un proces echitabil, nu au fost implementate, iar altele - doar parțial implementate.

În cadrul monitorizării s-a constatat existența unor condiții precare de detenție, încălcarea dreptului la educație, îngrădirea dreptului la familie, periclitarea dreptului la asistență medicală de calitate, neglijarea dreptului accesului liber la justiție și dreptul la informare.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este îngrijorat de numărul mare de incidente cu minorii din custodia statului, la care se atestă leziuni cauzate în circumstanțe și motive necunoscute. Confruntându-se datele obținute de la administrația penitenciarelor și cele de la procuratura de circumscripție, s-a constatat că există diferențe în cazurile raportate de automutilare, cauzare de leziuni și alte incidente în rândul minorilor. Astfel se prezumă faptul că nu toate cazurile sunt raportate de către administrație penitenciarelor vizate, precum și faptul că procuraturile de circumscripție nu duc o evidență strictă a cazurilor reieșind din notele informative recepționate de la penitenciare.

Ombudsmanul Copilului a subliniat faptul că în cadrul instituțiilor de detenție nu există o linie bugetară separată care să asigure hrana copiilor cu vârsta de 0-3 ani aflați alături de mamele lor în locurile de detenție, conform standardelor de vârstă, nu sunt prevăzute finanțe pentru asigurarea cu produse de igienă personală a copiilor, în penitenciar nu este angajat un medic pediatru.

În contextul celor menționate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă dezvoltarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea unei politici cuprinzătoare care să acopere toate domeniile reglementate de Convenție ONU cu privire la drepturile copilului, care să fie susținută prin resurse umane, tehnice și financiare suficiente pentru acoperirea necesităților acestor copii. Maia Bănărescu mai pledează pentru crearea de către Administrația Națională a Penitenciarelor a liniei bugetare separate în cadrul bugetului Penitenciarului nr. 7 Rusca în vederea asigurării dreptului la o dezvoltare normală potrivit vârstei, dreptului la sănătate, educație, la

¹⁵ <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-semnaleaza-conditiile-nesatisfacatoare-de-detentie-a-minorilor-si-neindeplinirea-recomandarilor-facute-in-ultimii-5-ani/>

¹⁶ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/Raport-dr-penitenciare-red.-1-3.pdf>

¹⁷ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/RAPORT-REC-EDUCATIE-3.pdf>

odihnă, recreere și joacă a copiilor cu vârsta de 0-3 ani, care se afla în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor.

Ombudsmanul Copilului consideră necesară revizuirea rației alimentare în conformitate cu necesitățile de creștere a copiilor; fortificarea procesului educațional în instituțiile penitenciare prin asigurarea minorilor cu manuale, rechizite, materiale didactice etc. Maia Bănărescu mai recomandă dezvoltarea mecanismului de cooperare între instituția penitenciară și instituțiile de învățământ pentru asigurarea bunei desfășurări a procesului educațional; dezvoltarea mecanismului de cooperare între instituția penitenciară, autoritatea locală și familia copilului; elaborarea cadrului normativ necesar și pertinent pentru diversificarea posibilităților asigurării contactului cu familia. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a mai propus elaborarea unui registru electronic care să cuprindă data plasării minorului/minorei în detenție și toate acțiunile asupra /cu minorul; crearea unui mecanism de depunere a plângerilor pentru copiii aflați în detenție etc.

În cadrul procesului de monitorizare s-a constatat că unele probleme s-au acutizat din cauza pandemiei, altele din lipsa de resurse financiare și umane, neasigurarea continuității proiectelor implementate anterior cu scopul îmbunătățirii condițiilor de detenție a minorilor, etc.

Reieșind din cele menționate, nerealizarea recomandărilor înaintate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului se răsfrânge negativ asupra gradului de respectare a drepturilor copiilor din custodia statului.

În conformitatea cu standardele internaționale, justiția pentru copii are ca sarcină asigurarea, în orice situație, a intereselor copilului, chiar și în cazul privării de libertate ca măsură excepțională. Justiția pentru copii trebuie să fie corespunzătoare vârstei, rapidă, adaptată și concentrată pe necesitățile și drepturile copilului, inclusiv prin dreptul la un proces echitabil, dreptul de a participa și de a înțelege procedurile din cadrul acestuia, dreptul la viață privată și de familie, dreptul la integritate și demnitate, dreptul la educație, dreptul de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate, dreptul la protecție împotriva pedepselor corporale sau alte forme de pedeapsă crudă sau degradantă, etc. Mai mult, justiția pentru copii semnifică și prevenția, inclusiv înlăturarea cauzelor care duc la delict.

B. Standarde aplicabile și aprecierea Avocatului Poporului

Există o serie de documente internaționale care stabilesc standardele pentru respectarea drepturilor copilului în administrarea justiției. Convenția ONU privind drepturile copilului¹⁸, în articolele 37 și 40, stabilește unele garanții pentru administrarea justiției pentru copii cu respectarea și protejarea drepturilor copiilor. Mai mult, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului a formulat Comentariul General nr. 10 (2007) privind drepturile copiilor în justiția juvenilă, dar și alte comentarii precum:

¹⁸ Convenția ONU privind drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 la New York. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.

Comentariul General nr.1 (2001) „Obiectivele educației”, Comentariul general nr. 2 (2002) „Rolul instituțiilor naționale independente pentru drepturile omului în promovarea și protecția drepturilor copilului”, Comentariul General nr. 4 (2003) „Sănătatea și dezvoltarea adolescenților în contextul Convenției cu privire la drepturile copilului”, Comentariul General nr. 5 (2003) „Măsuri generale de punere în aplicare a Convenției privind Drepturile Copilului (art. 4, 42 și 44, paragraful 6)”, Comentariul General nr. 8 (2006) „Dreptul copilului la protecție împotriva pedepselor corporale și a altor forme de pedeapsă crude sau degradante”, Comentariul General nr. 12 (2009) „Dreptul copilului de a fi ascultat”, Comentariul General nr. 15 (2013) „Dreptul copilului de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate”, Comentariul General nr. 17 (2013) „Dreptul copilului la odihnă, timp liber, joc, activități recreative, viață culturală și artistică”, Comentariul General nr.19 (2016) privind „Bugetarea publică pentru realizarea drepturilor copilului”, dar și Comentariul General nr. 20 (2016) „Implementarea drepturilor copilului în timpul adolescenței”.

De asemenea, există documente cu caracter de recomandare care stabilesc standardele internaționale privind administrarea justiției juvenile la diferite etape ale procesului: Regulile standarde minime ale ONU privind administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing)¹⁹, Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana)²⁰ și Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)²¹. Prevederi relevante se regăsesc și în Corpul de principii pentru protecția persoanelor contra oricărei forme de detenție sau închisoare²², Regulile standarde minime ale ONU privind măsuri neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo)²³, precum și în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (articolul 14).

Potrivit prevederilor art. 24, 26, 27, 28, 37, 40 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și a Regulilor de la Beijing, copiii aflați în instituții de detenție vor primi ajutorul, protecția și întreaga asistență pe plan social, educativ, psihologic, medical, etc., necesară în funcție de vârstă, sex, personalitate și în interesul dezvoltării lor armonioase.

În succesiunea considerentelor enunțate, în temeiul articolului 24(1) al Legii nr.52 din 03.04.2014, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului formulează în continuare următoarele:

¹⁹ Adunarea Generală a ONU, Regulile minime ale ONU pentru administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), adoptate prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985, pct.3,5,7,8,11

²⁰ Adunarea Generală a ONU, Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana), adoptate prin Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990, pct.1,2

²¹ Adunarea Generală a ONU, Principiile ONU pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh), adoptate prin Rezoluția din 14 decembrie 1990, pct.60

²² Adunarea Generală a ONU, Corpul de Principii pentru protecția persoanelor contra oricărei forme de detenție sau închisoare, adoptat prin Rezoluția 43/173 din 9 decembrie 1988

²³ Adunarea Generală a ONU, Regulile minime ale ONU pentru măsurile neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo), adoptate la 14 decembrie 1990

RECOMANDĂRI:

1. Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor va elabora și implementa o Strategie națională destinată dezvoltării unui sistem de justiție specializat pentru copiii care intră în contact cu legea (sistem de justiție pentru copii). Astfel ca, instituțiile naționale și profesioniștii din varii domenii să ofere un răspuns complex și coordonat în vederea abordării situațiilor cu implicarea copiilor făptași;
2. Ministerul Justiției va elabora și implementa o Strategie națională de prevenire a delincvenței juvenile;
3. Administrația Națională a Penitenciarelor va dezvolta, implementa, monitoriza și evalua politici cuprinzătoare care să acopere toate domeniile reglementate de Convenție, care să fie susținută de resurse umane, tehnice și financiare suficiente pentru acoperirea necesităților acestor copii (inclusive haine și încălțăminte);
4. Ministerul Justiției va identifica soluțiilor legislative privind excluderea situațiilor de plasare a mamelor cu copii până în 3 ani în detenție, fiind aplicabile mijloacele juridice de amânare a executării pedepsei penale;
5. Ministerul Justiției, Inspectoratul Național de Probațiune, va elabora și implementa Strategii naționale de reintegrare în societate a foștilor deținuți minori (și adulți), precum și a copiilor care au intrat în conflict cu legea, dar nu au fost condamnați;
6. Administrația Națională a Penitenciarelor va crea linie bugetară separate în cadrul bugetului Penitenciarului nr. 7 Rusca pentru implementarea dreptului la o dezvoltare normală potrivit vârstei, dreptului la sănătate, educație, la odihnă, recreere și joacă a copiilor cu vârsta de 0-3 ani, care se afla în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor;
7. Ministerul Justiției va întreprinde măsuri necesare pentru modificarea Hotărârii de Guvern nr. 609 din 29.05.2006 „privind aprobarea normelor minime de alimentare zilnică și obiecte de toaletă și menaj ale deținuților” în vederea introducerii normelor de alimentație, inclusiv a fructelor proaspete conform sezonului pentru copii cu vârsta cuprinsă între 0-3 ani, dar și pentru deținuții minori.
8. Administrația Națională a Penitenciarelor va efectua operațiuni de modificare a bugetului instituției penitenciare în scopul de revizuire a rației alimentare în conformitate cu necesitățile de creștere a copiilor, introducerea în alimentația zilnică a fructelor proaspete de sezon, precum și adaptarea meniului zilnic la problemele de sănătate a copiilor;
9. Administrația Națională a Penitenciarelor urmează să fortifice procesul educațional în instituțiile penitenciare prin modificarea bugetului pentru a asigura minorii cu manuale, rechizite, materiale didactice, etc;
10. Administrația Națională a Penitenciarelor în colaborare cu Direcțiile municipale de învățământ dar și cu administrația instituțiilor penitenciare vor elabora mecanismul necesar de control asupra modului de organizare și desfășurarea a lecțiilor dar și vor identifica resursele necesare pentru a oferi posibilitatea minorilor de a-și continua ciclului de învățământ;

11. Ministerul Justiției va întreprinde măsuri necesare pentru finalizarea construcției și darea în exploatare a noului bloc al Penitenciarului nr. 10 Goian în vederea asigurării de condiții adecvate pentru copiii preveniți dar și separarea acestora de deținuții adulți;
12. Administrația Națională a Penitenciarelor va dezvolta un mecanism de cooperare între instituția penitenciară, autoritatea locală și familia copilului;
13. Administrația Națională a Penitenciarelor va elabora cadrul normativ necesar și pertinent pentru facilitarea convorbirilor telefonice fără condiționarea utilizării cartelelor telefonice în vederea asigurării unui acces echidistant la apeluri către rude și familie și diversificarea posibilităților asigurării contactului cu familia, utilizând performanțele tehnice contemporane, oferind deținuților posibilitatea de a comunica prin intermediul platformelor și softurilor on-line, în special pentru copiii din familii social-vulnerabile sau familiilor care locuiesc la distanțe mari de instituția penitenciară dar și în scopul fortificării eforturile sale de a favoriza menținerea legăturii copiilor condamnați și preveniți cu familia în contextul realităților pandemice și prevenirii infectării minorilor cu SARS-CoV-2;
14. Administrația Națională a Penitenciarelor va identifica spațiului pentru asigurarea întrevederilor de lungă durată pentru minorii din Penitenciarul nr. 10 Goian, și asigurarea mecanismelor de desfășurare a acestora;
15. Administrația Națională a Penitenciarelor va întreprinde măsurile necesare pentru eliminarea practicii de aplicare a pedepselor disciplinare cu interzicerea vizitelor, primirea coletelor, expedierea scrisorilor aplicate față de copii;
16. Administrația Națională a Penitenciarelor va efectua o acțiune amplă de monitorizare și control a sistemului medical, în scopul de a eradica carențele stabilite în special ce ține de asigurarea continuității tratamentelor pentru bolile mentale și diabet zaharat sau alte maladii de până la privarea de libertate și de a racorda sistemul la standardele internațional prin asigurarea minorilor cu medicamentele necesare, organizarea și desfășurarea controalelor profilactice de către diferiți medici de profil, etc.;
17. Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor va elabora cadrul normativ de protecție contra represaliilor și neadmiterea intimidării personalului medical în caz de raportare a pretinsele cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant în ordinea stabilită de Ordinul nr.77 a Procuraturii Generale / 572 a Ministrului Justiției din 31.12.2013;
18. Administrația Națională a Penitenciarelor va dezvolta și implementa programe de sănătate mentală integrate destinate minorilor (violența, tentative de suicid, automutilări) implementate de comun de psihologi, psihiatru și alt personal penitenciar;
19. Administrația Națională a Penitenciarelor urmează să elaboreze un registru electronic care să cuprindă data plasării minorului/minorei în detenție și toate acțiunile asupra /cu minorul (automutilări, tentative de suicid, altercații cu alți deținuți, greva

foamei, depistarea cu leziuni, atacuri asupra angajaților instituției, evaluări psihologice);

20. Administrația Penitenciarului nr. 13 și nr.11 vor ține registre separate privind cazurile de automutilare, depistare cu leziuni, tentative de suicid, altercații, etc. în rândul minorilor;

21. Administrația Națională a Penitenciarelor vor raporta în termen toate incidentele în rândul minorilor deținuți către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și procuratura de circumscripție;

22. Administrația Națională a Penitenciarelor va crea un mecanism de depunere a plângerilor pentru copiii aflați în detenție ca fiind unul din cei 15 indicatori ai Națiunilor Unite pentru evaluarea sistemului de justiție juvenilă;

23. Administrația Națională a Penitenciarelor va coopta experți și specialiști în domeniu din exterior pentru elaborarea, revizuirea și desfășurarea unor programe de asistență și consiliere psihologică, speciale pentru minorii din custodia statului;

În conformitate cu alin.(3) art.24 al Legii nr.52/2014, despre măsurile întreprinse, solicităm să fim informați în termeni proximi.

Cu respect,

Maia BĂNĂRESCU,
Avocatul Poporului pentru drepturilor copilului